

Ярошинська Олена

канд. пед. наук, доцент кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої
школи та управління

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ ЯК ОРГАНІЗАЦІЄЮ СОЦІАЛЬНОГО ТИПУ

Глобалізаційні процеси в соціумі, модернізації систем освіти різних країн зумовили інтенсивний розвиток теорії соціального управління та необхідність адекватної наукової реакції на новий практичний досвід керівництва загальноосвітніми закладами різних типів і форм власності. Основу управлінської діяльності директорів сучасних загальноосвітніх навчальних закладів складають загальноцивілізаційні засади соціального управління, побудовані на розумінні феномену організаційної сутності суспільства.

Управління у сфері освіти – специфічна складова соціального управління, на теоретичних підвалинах якого активно досліджуються проблеми наукового керівництва навчальними закладами лише останні десятки років. На теренах колишньої інтегрованої держави – Радянського Союзу і в незалежній Україні добре відомі імена таких дослідників управління загальноосвітньою школою, як М. І. Кондаков, Ю.А. Конаржевський, М. М. Поташник, О. О. Орлов, І.П. Раченко, П.В. Худоминський, Т.І. Шамова та інші.

Особливе місце посідає українська школа дослідників управління загальноосвітніми навчальними закладами: Є.С. Березняк, Б.С. Кобзар, В.О. Сухомлинський, М.В. Черпінський та інші. У наш час активно працюють у цьому напрямку В.І. Бондар, Л.І. Даниленко, Г.А. Дмитренко, Г.В.Єльнікова, Л.М. Карамушка, В.І. Маслов, Н.М. Островерхова, Е.М. Хриков та інші, вони плідно досліджують різні аспекти управління навчальними закладами.

Аналіз та узагальнення результатів сучасних досліджень показує їхню спрямованість, головним чином, на розкриття системи управління навчальними закладами у цілому або окремих напрямків їхньої діяльності (навчання, виховання, методична робота тощо), а також на вивчення тих чи інших функцій управління (планування, організація, контроль тощо). Проте, актуальною залишається тема дослідження механізму управлінської діяльності в системі організацій соціального типу, до яких належать навчальні заклади.

Організація – складний організм. У ній переплітаються і вживаються інтереси особи і груп, стимули і обмеження, чітко визначена технологія і інновації, дисципліна і вільна творчість, нормативні вимоги і неформальні ініціативи. В організації є свій імідж, культура, традиції і репутація.

Навчальний заклад як соціальна організація вирізняється перетвореннями, які полягають у наступному. Окремі «представники», які увійшли до її складу, набувають принципово нових вимірів, втрачають свою окремість, вони – усупільнюються. Щоправда, вони також набувають більшої однобічності, бо починають функціонувати у відповідності з цільовим спрямуванням самої організації, тобто освітньою, виховною діяльністю тощо. Отже, обмежуються у своїх подальших проявах, набувають односпрямованості.

Соціальна організація потребує, щоб весь особистісний потенціал людини концентрувався в одній пересічній точці. Більш конкретно вона виглядає як певна позиція в організації, статус або посада, тобто вчитель, соціальний педагог, заступник директора тощо. У цих нових умовах окремі працівники починають працювати як єдине ціле, на реалізацію мети.

Ефективність організації, зокрема навчального закладу, визначається її спроможністю скерувати роботу складових елементів для реалізації місії установи. Також, ефект діяльності соціальної організації визначається спеціалізацією, синхронністю, одночасністю й односпрямованістю дій працівників. Це щось подібне до ефекту додавання сил (у фізиці), тільки сам

процес і загальний вигляд організації набагато складніші.

Навчальний заклад як соціальна організація має соціальні властивості, до яких належать: організаційні цілі і функції, ефективність результатів, мотивація і стимулювання персоналу. Організація формується як соціальне середовище, що включає соціальні групи, статуси, норми, позиції лідерства тощо.

Загальнонаукову основу управління закладами освіти як соціальними організаціями становить теорія систем. Управління організацією з позицій системного підходу забезпечує розкриття таких властивостей організації, як цілісність, системність, організованість, опис законів взаємозв'язку між її елементами, внутрішньо-організаційних відносин та взаємовідносин певного об'єкта з іншими.

Теорія систем акцентує увагу на взаємовідносинах у освітній установі як у системі взаємопов'язаних компонентів із зовнішнім середовищем. Серед факторів зовнішнього середовища (соціальних, економічних, політичних, юридичних, екологічних, демографічних та інших), що впливають на освітню установу, сьогодні особливо виділяється група соціальних. До них належить такі фактори: стабільності або нестабільності в суспільстві, зайнятість населення та безробіття, соціальна структура соціуму, національно-етнічні відносини та інші, що пред'являють до освітньої установи вимоги як до «соціального стабілізатора».

У взаємодії закладу освіти з іншими суб'єктами соціокультурного середовища на думку Кириченка М. О. набувають чинності такі принципи, як: 1) добровільність встановлення зв'язків; 2) рівноправність, партнерство, відсутність ієрархічної підлеглості; 3) співробітництво, кооперація. Формами такої взаємодії можуть виступають об'єднання, асоціації, спільноти, товариства[1, с. 21].

На основі експериментальних досліджень вітчизняними науковцями доведено, що навчальні заклади сьогодні характеризуються:

- високим рівнем цілісності;

- наявністю чіткої соціально орієнтованої мети, завдань та функцій;
- якісним взаємозв'язком та взаємовпливом між усіма компонентами школи;
- взаємозв'язком із системами більш загального рівня;
- прагненням до деструкції, хаотичного стану;
- наявністю стабілізуючого та спрямовуючого компонентів управління, які, в свою чергу, є системним утворенням і характеризуються відповідними ознаками, що мають свій конкретний прояв у процесі керівництва навчальним закладом.

Управління навчальним закладом як система містить у собі мету, завдання, що стоять перед школою, базується на закономірностях, принципах, змісті, формах та методах функціонування головних структурних компонентів і складових загальноосвітнього закладу. Невід'ємною частиною управління є процес його здійснення, що складається із послідовних етапів, які прийнято називати універсальним управлінським циклом.

Однією з основних особливостей управлінській діяльності директора сучасного загальноосвітнього закладу вважають посилення суб'єктивної відповідальності за соціальні результати діяльності закладу освіти. З позицій соціокультурного підходу, у вітчизняній науці та практиці, відзначається залежність механізмів управління від соціокультурних особливостей того регіону, де вони впроваджуються.

Саме тому, дослідники виділяють такі пріоритетні напрямки управлінської діяльності в закладах освітньої галузі:

- аналіз і прогноз розвитку соціального й освітнього середовища з метою планування та організації освітніх послуг, що відповідають запитам конкретних прошарків і груп населення;
- координація зусиль різних соціально-освітніх структур і громадських організацій щодо здійснення єдиної освітньої політики та забезпечення ефективної соціалізації підростаючого покоління;
- соціальний захист дітей та молоді, працівників освіти в умовах

нестабільної економіки.

На нашу думку, такі напрями посилюють соціально-педагогічні механізми управлінської діяльності, які сьогодні виходять на перший план в діяльності директора школи, завдяки зростаючим потребам міського чи сільського соціуму у якісній освіті.

Узагальнюючи зазначимо, що особливої уваги сьогодні потребує дослідження механізму управлінської діяльності в системі освітніх організацій. Адже, він детермінований різноманітними факторами, які у своїй єдності й взаємозв'язку утворюють усю складність і багатоплановість процесів, які відбуваються в навчальному закладі. Дана тема може стати перспективою досліджень як досвідчених так і молодих науковців.

Список використаних джерел:

1. Кириченко М. О. Системний аналіз взаємозв'язку управління та керівництва загальноосвітнім навчальним закладом (теоретичний аспект) / М. О. Кириченко // Рідна школа. – 2001. – № 9 (860). – С. 20–22.